

تاریخچه جواهرات سلطنتی ایران

نوشته:

رابرت م. کالرس

ترجمه:

محمد فلاحی

سال ۱۷۲۹ بود که لشکریان سلحشور نادر مهاجمین افغان را بعد از يك سلسله نبرد های خونین از سرزمین ایران بیرون کردند و اشرف فرمانروای ایشان را سربریدند. ۱. از جمله غنائم بیشماری که پس از این پیروزی نصیب سربازان ایرانی گردید الماس درشتی بود که باشیوه خاصی بکلاه افغانی دوخته شده بود. امروزه تهران پایتخت کشور کهنسال ایران مقننر بداشتن بزرگترین کره جغرافیای جواهرنشانی است که علاوه بر الماس مذکور تعداد ۵۱۳۶۶ عدد جواهرات ذبقیمت و گرانبهای قاره ها و دریاها ی کره زمین را روی آن مشخص میسازد. این کره افسانه ای فقط یکی از اقلام سه هزار گانه جواهرات سلطنتی است و این جواهرات که ۳۰در صد پشتوانه پول رایج مملکت ایران را تشکیل میدهد از شکفت انگیزترین کنجینه های نفیس دنیاست. ۲. شمشیرهای مزین به یاقوت وزمرد و یراقهای مرصع به دانه های الماس و

۱ - اشرف دربیست سوم ربیع الثانی سنه ۱۱۴۲ هجری قمری پس از شکست در جنگ مورچه خورت اصفهان بجانب شیراز فرار کرد و در زرقان تجدید قوا نمود و باقشون نادر مصاف داد و مجدداً شکست خورده و هزیمت نمود و بالاخره در غره معرم همان سال وسیله تفنگ بدست ابراهیم نامی کشته شد. (و)

۲ - این کره که ۶۶ سانتیمتر بلندی دارد و روی پایه مرصعی قرار گرفته در سال ۱۲۹۱ هجری قمری بدستور ناصرالدینشاه ساخته شده است و ۴۴ کیلوگرم طلای ناب دارد. (و)

تاج و تخت های طلائی سلاطین و خلاصه انبوهی از **آذوقه های الماس**، لعل، زمرد، فیروزه که اینک زیر طاقهای مر مرین نمایشگاه میدرخشد هر بیننده را مجنوب شکوه و زیبایی خود میکند .

شایسته است هر کسی که گذرش به شهر زیبای تهران میافتد چند ساعتی قدم رنجه دارد و از این دینه بسیار پر بهائیکه در طبقه پائین ساختمان بانک ملی ایران با یکدنیا ابهت سحر آمیز بمعرض تماشای عمومی گذاشته شده است دیدن نماید . حتی اگر شخصی نیمی از چشمهای خود را ببندد و از مقابل قفسه های جواهرات بگذرد تابش و تلوئورنگهای الوان گوهرهای گرانبها که مظهري از قلمرو عظمت امپراطوری گذشته ایرانت هم چون امواج داغ سراب دشتهای سوزان شخص را مبهوت و مغزرا آکنده از تحیر خواهد ساخت .

تاریخ اولیه خزائن سلطنتی ایران مبهم و غیر معلوم است . پادشاهان ایران در طول سلطنت قرنهای متمادی مقادیر کثیری طلا ، نقره ، یاقوت ، الماس و سایر انواع سنگهای قیمتی و گوهرهای جواهر نشان بصورت غنائم جنگی از ممالک ییگانه به کشور خود میآوردند و آنها را در خزائن خود واقع در شوش - تخت جمشید - پاسارگاد و اکباتان میاند و ختند . این جواهرات طی سالهای بیشمار چندین بار دستخوش چپاول و غارت قرار گرفت و دست بدست گشت . امروزه فقط اقلام معدودی از گوهر های موجود را میزوان به پیش از قرن پانزدهم نسبت داد .

الماس دریای نور که بنا بر روایات تاریخ در کلاه کورش کبیر پادشاه سرزمین ایران بوده است سال ۵۵۸ - ۵۲۹ قبل از مسیح نسبت داده شده و بدینجهت یکی از قدیمیترین عتیقه های موجود میباشد .^۱ این الماس که احتمالاً گرانبهاترین گوهر دینه

۱ - مشهور است که جواهرات دریای نور و کوه نور را نادر شاه با خود از هند بایران آورده و شایع است که این گوهر گرانبها را محمد شاه در کلاه خود پنهان نموده بود و نادر کلاه خود را با کلاه محمد شاه عوض کرد و گوهر را بدست آورد و این شایعه شاید از آنجا ناشی شده باشد که در تاریخ جهانگشا نوشته است « . . . افسر سروری را از سر بر گرفته ، با خوانین و امراء باسظهار تمام وارد دربار سپهر اختتام گردید . » (و)

سلطنتی است خواهر بزرگ الماس کوه نور است که اینک زیبایی بخش تاج ملکه الیزابت و جزو جواهرات سلطنتی انگلیس می باشد .

زمانیکه هر دو الماس دریای نورو کوه نور بایران تعلق داشت ارزش و بهای آنها معادل هزینه کل روزانه دنیا بود . متأسفانه فتحعلی شاه با حک کردن نام خود بروی الماس دریای تور قیمت واقعی آنرا تقلیل داد .

بطوریکه اشاره شد جواهرات ذیقیمت سلطنتی چندین بار دستخوش حوادث ناگوار قرار گرفت . در سال ۶۳۳ بعد از مسیح اعراب بایران حمله کردند و خزائن خاطره انگیز این کشور را که یادگاری بس نفیس از سلاطین مقتدر ایران بزرگ بود بیاد غارت بردند . در این چپاول دینه ایران «بهار قالی» خود را که تعلق به امیر خسرو دوم داشت و سمبولی از باغ پر صفائی بود از دست داد این عتیقه بی نظیر بطول ۱۸۰ فوت بارشته های طلا حاشیه دوزی شده و با گوهرهای پر بهاء تزئین یافته بود . Legend مورخ معروف معتقد است که بعد از اینکه دو سوم قالی مزبور را بفرمانروایان اعراب تخصیص دادند یک سوم باقیمانده را بقطعات کوچک بریدند و بافتنخار پیروزی جنگ بین سربازان عرب توزیع کردند . امروزه هیچگونه اثری از قالی مذکور در دست نیست .

گوهر دیگری که خزائن سلطنتی ایران از دست داد مرابوط سال ۱۵۱۰ میباشد زمانیکه سربازان شاه اسماعیل اول لشکر ازبکان ترک را درهم شکستند یکی از سربازان سر حکمران ازبک را که از متعاقبان چنگیز بود بشاه اسماعیل هدیه کرد و وی را زر اندود نمود و کاسه خاص شراب خود قرار داد . متأسفانه این گوهر گرانبهای تاریخی نیز در چپاولهای متعدد از بین رفته است .

جواهرات مرابوط بدوره صفویه یا بعد از آن مشخص بوده و هویت آنها بیشتر در دست میباشد . در طول حکومت سیمصد ساله خاندان صفویه که عصر طلائی سلطنت ایران را تشکیل میدهد کشور وحدت عظیمی بخود گرفت و حدود آن بیش از پیش افزایش یافت . در این دوره بود که روابط سیاسی و اقتصادی ایران با نیروهای مقتدر اروپائی آسیائی تحکیم یافت و گرانبهای ترین عتیقه های دنیا به دینه های شاهان ایران لطف و صفائی بخشید . اسبهای شاهان مزین به یراقهای جواهر نشان و آبدارخانه ایشا

مجهز به ۴۰۰۰ کیلاس طلائی بود .

برخی از گوهر های خزائن صفویه ارمغان نسلهای گذشته و قسمت دیگر آنها به غنائم جنگهای عظیم و پیروزی سلاطین ایران تعلق داشت . در دوره سلطنت خاندان صفویه هدایا و رزمه‌آورد های پادشاهان خارجی و پیشکشهای سرداران داخلی به خزائن سلطنتی افزوده شد و فیروزه های معادن خراسان و مر وارید های سواحل خلیج فارس دینه ایشان را با لطف و زیبائی خاصی بیاراست .

زمانیکه قدرت شاهان ایران رو بضعف گرائید سر بازان افغان پس از شکست ایران و غارت خزانه کشور گوهر های گرانبهائی را بیهای نازل بدر باریان پادشاهان هند فروختند .

در بحران همین دوره قدرت بود که بر کی دیگر از تاریخ کهنسال ایران ایران ورق خورد و نادر پادشاه سلحشور و جهانگشای بزرگ به تخت سلطنت رسید .

نادر گرچه در نبردهای خونین اشرف حکمران افغان را سر برید و الماس بی همتا و پر قیمت ایران را مجدداً بکشور خود بارمغان آورد ولی هنوز چشم در گوهر های دیگر داشت . زمانیکه این سردار نامور لشکر باریان افغان را درهم کوبید و از نبرد های خونین فراغت یافت روی به هندوستان آورد و باریان خود تا شهر دهلی پیش رفت . سال ۱۷۳۹ یعنی درست یکسال بود که نادر جواهراتی ب ارزش ۷۰۰ ، ۰۰۰ ، ۰۰۰ روپیه همراه با شهرت - قدرت و ثروت بی نظیری بسرمین ایران باز آورد .

تخت طاوس و نه تخت سلطنتی جواهر نشان دیگر که مرصع به گوهر های عتیقه میباشد از یاد کارهای این پادشاه چنگ آوراست ۱ .

گوهر گرانبهائی دیگری که احتمالاً بزرگترین یاقوت دنیا است و همچنین شمشیر جهانگشای نادری که غلاف آن مرصع به ۱۸۶۹ الماس دانه و آراسته به میناکاری های رنگین و ظریف میباشد از ره آورد های دیگر نادر است که امروزه در جوار سایر

۱ - تخت طاوس بدستور فتحعلی شاه قاجار ساخته شده است . و شامل ۲۶۷۳۲ قطعه جواهر میباشد (و)

جواهرات سلطنتی ایران تلو تلو خاصی دارد^۱.

نادرشاه ۷ سال پس از فتح هندوستان بقتل رسید. بعد از مرگ وی مجدداً افغانها بایران حمله کردند و دوباره قسمتی از جواهرات را بغارت بردند. پادشاهان دیگر که یکی پس از دیگری به تخت شاهنشاهی ایران رسیدند ذخائری بخزائن ایران افزودند. آغا محمدخان فتحعلی شاه قاجار نیز در این امر سهمی داشتند. تاج کیان که مزین به مروارید - یاقوت - زمرد و الماس در زمینه مخملی است برای فتحعلی شاه قاجار ساخته شد. فتحعلی شاه تخت نادرشاه را بهزینه خود بمدل تخت طاوس برگرداند و آن را با ۲۲۴۳۹ دانه جواهر نفیس مرصع ساخت این تخت مدتها برای تاجگذاری بکارمیرفت.

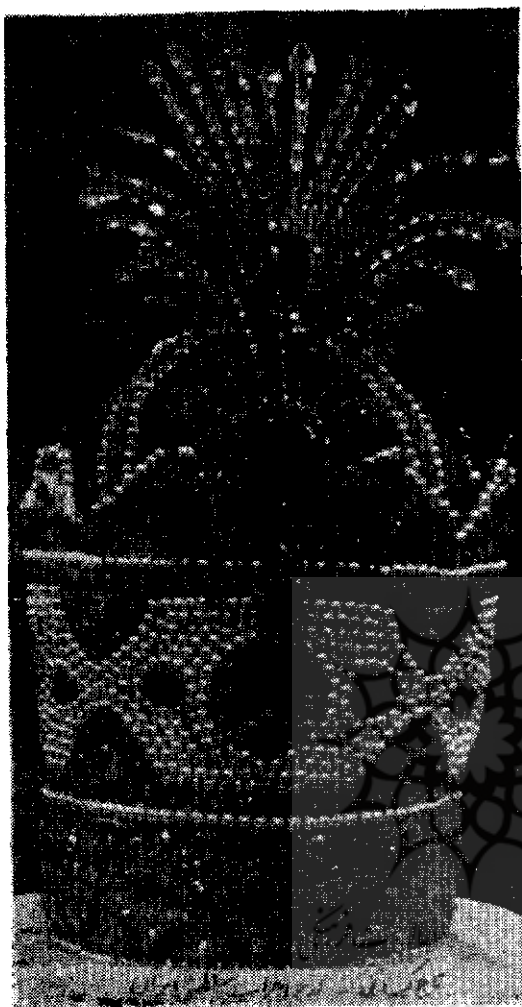
فتحعلی شاه قاجار بعدها بهدقیقه سلطنتی ایران بی عنایت شد و بدینترتیب مجدداً وقفه ای درنخائر گرانبهای جواهر کشور ایجاد گردید.

زمانیکه وی درزمستان سال ۱۸۶۹ عتیقه بی نظیر کره جغرافیائی را با ۱۲۸ پوند زمرد - یاقوت و الماس و فیروزه موجود درخزانه بر روی گوی طلائی بوزن ۷۵ پوند ساخت «روی این کره خشکی های زمین با یاقوت - در یاها با زمرد و سایر خطوط جغرافیائی با الماس مشخص شده است ولی استثناء خشکی های جنوب شرقی آسیا - ایران - انگلستان با الماس هندوستان بالعل بنفش و آفریقای مرکزی و جنوبی با یاقوت کیبود نشان داده شده است.

رضا شاه کبیر سرسلسله خاندان پهلوی پادشاه قاجار را برانداخت و در سال ۱۹۲۱ بتخت سلطنت رسید. تاج گرانبهای پهلوی که مرصع به ۲۳۸۰ دانه الماس ۳۶۸ عدد مروارید و مقداری زمرد و یاقوت کیبود بود برای تاجگذاری ایشان در سال ۱۹۲۶ ساخته شد. حمایل زیبای تاجگذاری که ۶۴ مروارید خلیج فارس روی آن دوخته شده بود بعداً بنفائس مذکور اضافه گردید.

۲ - این شمشیر پس از جهاننگشائیهای نادر به جواهر آراسته شده و بشمشیر جهاننگشای نادری موسوم گردیده است. نقاشی و مینا کاریهای مختلفی بر پشت و روی آن شده و پشت آن تصویر فتحعلی شاه قاجار و شعر زیر بریده میشود:

این تبع جهانگشاکان گهراست
کردون قتال را هلال ظفر است (و)

رضا شاه کبیر در سال ۱۹۳۸ کلیه جواهرات گرانبهای سلطنتی را بصورت اندوخته واحدی در آورد و پشتمانه پول رایج ایران قرارداد. امروزه ۶۰ ر. پشتمانه پول کشور را طلا و ۴۰ ر. بقیه راهمین ذخائر نفیس تشکیل میدهد .

اعلیحضرت محمدرضا شاه پهلوی شاهنشاه ایران که در سال ۱۹۴۱ بتخت سلطنت نشست جواهراتی بدفینه مذکور بیفزود .

در زمان ملکه ثریا جواهر ساز بزرگ آمریکائی بایران دعوت شد تا سنگهای قیمتی آزاد را در قالبهای جالب مرصع بصورت نگین در آورد. کلاه خاصی مزین به ۲۴۹۵ تانه الماس و ۷ زمرد درشت تهیه و همراه با کردن بند نفیسی از ۱۶۹ مروارید

برای استفاده ملکه ایران در اعیاد و جشنهای رسمی به خزائن سلطنتی سپرده شد . در دسامبر ۱۹۶۰ اعلیحضرت همایون محمد رضا شاه پهلوی با قطع نوار سه رنگ نمایشگاه جواهرات سلطنتی را برای بازدید عموم گشودند .

اینک در حالیکه نور مستقیم چراغهای بلند سقف مرمرین نمایشگاه مزبور را روشن میسازد ، تلوژ مستقیم و خیره کننده این جواهرات که یادگاری از پادشاهان پراقتدار ایران است از شکوه و عظمت تاریخ ۲۵۰۰ ساله سلطنت این سرزمین حکایت میکند .